

Hasan-aga Beširović Pečki – legenda sa ljute krajine, suborac Husein-kapetana Gradaščevića

SADIK ŠEHIĆ
.....

POD BAJRAKOM HASAN-AGE PEČKOG

„...Pričaju da je neki sultan pozvao nekoliko krajiških prvaka u Stambol i naredio da svaki sa sobom ponese po torbu krajiške zemlje. Naredio je da tu zemlju prosu po jednoj odaji i prekriju ćilimom. Sjedeći u drugoj odaji vijećao je s Krajišnicima o prilikama na Krajini, pa kako je u to doba vladao mir s Austrijom, savjetovao im je da i oni budu mirni i da ne upadaju preko granice i ne haraju. Krajišnici su prihvatili savjet sultanov i čvrsto obećali da će se držati sklopljenog mira. Onda ih sultan prevede u onu odaju po kojoj je bila razasuta krajiška zemlja i počasti ih čibukom i kahvom. Čim su sjeli na krajišku zemlju, odmah se uzjoguniše i otkazaše posluh. Razjaren sultan uvidi da je s ovim svojeglavim ljudima suviše svako savjetovanje i otpusti ih.“¹

Ovaj zapis o ljutim krajišnicima i prilikama na krajini govori o odnosima krajiških prvaka prema zvaničnoj turskoj vlasti i sultanu iz vremena 1739. godine i narednih godina. U to vrijeme krajinom je vladala prividna pokornost sultanu i veziru u Travniku, ali i nesloga među kapetanima i neposlušnost prema zvaničnoj vlasti u Bosni.

O Hasan-agi Pečkom svoje zapise ostavili su mnogi ugledni historičari i književnici među kojima i Ranke, Kunibert, Batinčić, Bamogić itd. Milorad Šapčanin je napisao pripovijetku „Hasan-aga“, dok je Milenko Vučković u romantičnoj biografiji pod naslovom „Hasan-aga - Krajišnik“ i „Znameniti Srbi Muhamedanci“, ovog bošnjačkog junaka „tretirao“ kao velikog „srpskog junaka Muhamedove vjere“².

Hamdija Kreševljaković u svojim spisima daje značajno mjesto Hasan-agi Bešireviću – Pečkom kao suborc Husein-kapetana Gradaščevića – Zmaja od Bosne. „U Krajini su čuvene srpske porodice vjere muhamedanske. Tamo su silni bezi Filipovići, tamo Kulenovići, tamo je i porodica Krupa-kapetana.

1 Husein A. Šehić, *Hasanaga Pečki i druge pripovjetke*, Narodni univerzitet, Gradačac, 1975., 7

2 Milenko, Vukičević: *Znameniti Srbi Muhamedanci*, Beograd, 1901., 7

Najposlije tamo u Krajini bosanskoj, preko Une, gotovo do suve granice nalazi se i malo mjestašće sa tvrđavicom, koja se zove Peć... Tu je stanovao ponos junaštva od strane muhamedanaca; tu je do 1832. godine živeo čuveni i slavni Hasanaga Krajišnik.¹

Krajišnik i zemljak Hasan-agin, književnik Husein Ahmeda Šehić, u „Kronici s onu stranu Vojne Krajine“, do sada je dao najljepšu literarnu viziju Hasan-age Pečkog, koju je kompletirao izvještajima francuskog konzula Davida u Travniku, da bi je konačno literarno uobličio u pripovijetci, objavljenju u sarajevskom „Životu“, 1978. godine.²

U svojim istraživanjima o Hasan-agi Bešireviću – Pečkom, od svih historičara, najdalje je otišao prof. dr. Galib Šljivo. Kao izrazito pozitivnu bošnjačku historijsku ličnost, šire ga se dotiče i dr. Ahmed S. Aličić u svojoj knjizi „Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. god.“³ Njihovi izvori daju obilje fakata o povijesnim događajima, vezanim za ovu historijsku bošnjačku ličnost.

GNIJEZDO LJUTIH KRAJIŠNIKA

Krajiški kapetani svojim ponašanjem prema zvaničnoj Turskoj Carevini i u međusobnim zaševicama i obračunima, djelovali su kao razvaljeno gnijezdo ljutih stršljenova. Kapetani su po ustrojstvu i turskoj strategiji bili najistureniji ljudi Bosanskog ejaleta u razdoblju 1813. – 1826. godine. Oni su držali odbranu zemlje, a najveći broj ih je bio u Bosanskoj krajini. Bili su svjesni da je odbrana najugroženije provincije Turskog Carstva u njihovim rukama, a istovremeno znali da time brane svoju postojbinu. Prema izvješta-

jima austrijskih konzula i pograničnih vojnih vlasti, kapetani su se dijelili na one koji su ispunjavali svoje dužnosti u skladu s naredbama Porte i njenih namjesnika u Bosanskom ejaletu i one „koji su omogućavali protuhama i razbojnicima da radi pljačke upadaju na susjednu austrijsku teritoriju“, ističe dr. Galib Šljivo, i dalje navodi: „Nepovoljna slika koju daju austrijski izvještaji o krajiškim kapetanima, a posebno o Hasan-agi Pečkom, svakako je pretjerana, a ponekad i zlonamjerna, ali je ipak činjenica da je u Bosanskoj krajini bilo ljudi, na primjer Hasanaga Pečki, koji su dugo djelovali ne samo kao izazivači nereda nego i kao „odmetnici“ od svog gospodara sultana i njegovog namjesnika u Travniku.“ Ovo se može prihvatiti kao činjenica i zato što su austrijski izvještaji i sami priznavali da je bilo mnogo onih koji su s područja hrvatske Vojne krajine dezertirali i prelazili na tursku stranu, a zatim se odavali pljačkanju. Takođe se ne može poreći i zaključak koji proističe iz austrijskih izvještaja da su bosansko-hercegovački kapetani bili međusobno nesložni i da su zajednički djelovali samo u izuzetnim slučajevima kad su im to diktirali interesi. Zbog toga treba istaći da je njihovo ponašanje umnogome zavisilo od politike bosanskih namjesnika koji su povlađivanjem ili strogošću pridobivali jedne, a odbijali druge, ali u svemu tome nije bilo trajnosti da bi se stvorio pokret bosansko-hercegovačkih prvaka, bilo u saglasnosti s politikom Porte, bilo protiv nje. Gotovo ne postoje „vijesti da su se bosansko-hercegovački kapetani ili drugi pripadnici feudalnog sloja sukobljavali među sobom oko imanja i kmetova. Takve vijesti potiču jedino iz Hercegovine, gdje je zabilježeno da je bilo otimanja oko područja plodne zemlje.“⁴ Po svemu sudeći, ističe dr. Šljivo, da je do sukoba dolazilo zbog ličnog prestiža i međusobne netrpeljivosti, težnji za ugledom, mjestom u unutrašnjoj hijerarhiji, porodičnim odnosima i lična netrpeljivost.

1 Hamdija Kreševljaković: Hasan-aga Beširević Pečki, *Pravda* (kal.) 1/1920., 35/38

2 Husein Ahmeda Šehić: Kronika s onu stranu Vojne Krajine, *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva*, br. 9-10., str. 403 – 409 i br. 11 -12, Sarajevo, 1968., 512-519; Časopis *Život*, br. 7, Sarajevo, 1978. god.

3 Prof. dr. Galib Šljivo: *Bosna i Hercegovina 1788. -1812.; Bosna i Hercegovina 1813. -1826.*, Banjaluka, 1991. i 1992.; Ahmed S. Aličić, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. god.*, Sarajevo 1996.

4 Prof. dr. Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1813.-1826.*, knjiga II, Banjaluka 1990., 296

KO SU BILI BOSANKI KAPETANI

Prema povjesničaru Hamdiji Kreševljakoviću, kapetanije su bile manji, tačno „ograničeni teritoriji u prvo doba njihova opstanka samo duž onih granica bosansko-hercegovačkih, koje su dijelile Tursko carstvo od hrvatskih zemalja, što stajahu pod vlašću bečkog cara i mletačkog dužda, a od 18. stoljeća bilo ih je i u unutrašnjosti i to uz glavne drumove što su vodili s periferije u srednju Bosnu. One su bile na vojničku organizovane. Od kapetana do prostog vojnika svak je bio plaćen za svoju službu. Sve službe u kapetaniji bile su nasljedne. U svakoj je kapetaniji bio bar jedan grad i jedna kula, a u nekim je bio još i pokoji čardak.“

Kapetanije su uspostavljane s ciljem da čuvaju granicu od neprijatelja, a puteve od hajduka i razbojnika – danju i noću. Ova je institucija postojala u našim zemljama od polovine 16. stoljeća do 1835. godine. Prve kapetanije, krajem 16. stoljeća, osnovane su u Gradiški, Krupi, Bihaću, Klisu i Gabeli. Treba još istaći da su se kapetanije službeno zvale po imenu glavnog grada (utvrde) na svojoj teritoriji. Prema tvrdnji Hamdije Kreševljakovića, zna se da je 1829. godine bilo 39 kapetanija na prostoru Bosne i Hercegovine.

U koju kapetaniju smjestiti Hasan-agu Pečkog?

Hasan-aga Pečki nije zauzimao položaj kapetana. On je bio samo bogati posjednik imanja – aga, koji je živio od svoga rada i svoga imanja. Imao je malu kulu i čardak, oko koje se okupljala krajina i krajiški prvaci. Ova harizmatična ličnost naše povijesti do sada je više privlačila književnike i pjesnike, nego povjesničare. O njemu književnici govore i pišu romantično i inspirativno, nadahnuto i poetično, dok povjesničari obavještavaju suhoparno, fragmentarno, tek toliko da se nae u povijesnim listinama, kako bi se ukazivalo na stanje i odnose s onu stranu Vojne krajine.

Hasan-aga Pečki je veoma zanimljiva i značajna ličnost naše povijesti, posebno kada se piše i govori o stanju i odnosima na suhoj međi između dvije carevine – Austrije i Turske u razdoblju od 1739. do 1832. godi-

ne. Čak je Porta tvrdila da je i pokret Husein-bega Gradaševića „Zmaja od Bosne“, koji je vođen za autonomiju Bosne, ugašen i ustanak okončan onog momenta kada je Hasan-aga Pečki uhvaćen kao posljednji uticajni i moćni bosanski prvak i učesnik tog pokreta. Krajišnici su bili odlučni nastaviti borbu kako ne bi dozvolili centralnoj vlasti da zavede svoju vlast bez Bošnjaka. Historičar Ahmed S. Aličić ističe: „Ovakav stav Krajišnika je sasvim razumljiv, zapravo realan, jer Porta je zbog svoje politike prema Austriji išla izravno protiv Krajine.“ Prema Aličiću, nesuglasice između Austrije i Porte bile su gotovo isključivo zbog Krajine i granice koja je na tom području bila stalno nemirna zbog toga što su sami Krajišnici odlučivali o tim odnosima.

Hasan-aga nije bio nikakav nasilnik ni zulumčar „kako ga prikazuju povjesničari Srbi i Hrvati, te neki Bošnjaci prosrpske orijentacije.“¹ Bio je jedan od najuglednijih i najutjecajnijih bošnjačkih prvaka na Krajini. On je bio oličenje Bošnjačka Krajišnika, koji je, kako zapaža Ahmed S. Aličić, „sve mjerio interesom Bosne i Bošnjaka“, a ne voljom sultana, pogotovu ako je sultan radio na štetu Bosne, a to je radio vrlo često.²

Kako je već rečeno, Krajišnici su s Hasan-agom bili spremni nastaviti Pokret za samostalnost Bosne do krajnjih mogućnosti. Na Porti su mogli biti sigurni da je Pokret Bošnjaka skršen onog momenta kada je stigla vijest da se Hasan-aga Pečki predao Kara Mahmud Hamdijinoj vojsci, pošto je bio doveden u situaciju da se više nije mogao odupirati. Njegov Pećigrad bio je razoren, a svi njegovi branioци izginuli. Nakon toga bilo mu je svejedno – ostao živ ili poginuo, bio je u poodmakloj životnoj dobi, teško se kretao jer je bio gojazan. Iz izgnanstva se nije vratio. Umro je 1833. godine u istoj kasarni u kojoj se je bio zatočen i mladi vođa Pokreta za autonomiju Bosne Husein-beg Gradašević. Ne zna se ni gdje je pokopan.

1 Ahmed S. Aličić, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. god.*, Sarajevo 1996.

2 Ahmed S. Aličić, *nav. djelo*

KRAJIŠKI GOROSTAS, KOJEG SU SE BOJALI I CARSKI I SULTANOVI NAMJESNICI

Tvrđavica Hasan-age Beširevića – Pećkog nalazila se uz suhu granicu, prema Austrijskom Carstvu, u malom mještascu Peć (igrad), u kojem je živio sve do 1832. godine, kada je zatočen, a godinu dana kasnije pogubljen na dvoru Sultan Mahmuda II u Istanbulu.

Rodio se negdje tridesetih godina osamnaestog stoljeća. Svojim porijeklom ne bijaše vlastelin bosanski, ni iz begovskog roda i poroda. Hasan-aga Pečki, kako su ga Turci u svojim defterima zabilježili – Behši Hasan, za čitavog života (a doživio je preko 88 godina) zadavao je golemu nevolju bosanskim valijama i austrijskim carskim konzulima.

S druge strane, bio je veliki vjernik, do krajnosti odan svojoj muslimanskoj vjeri, nije ispuštao ni jedan vakat namaza. Sve svoje poslove obavljao je u ime Allaha Dobročinitelja Milostivog. I na njegovom bajraku ispisani su pokliči i molbe Uzvišenom.

Prvi puta pred naučnu i širu javnost, objavljujemo tekst sa bajraka Hasan-age Pećkog, preveden sa arapskog na bosanski jezik:

„U ime Allaha dobročinitelja milostivog,

Počinjem u ime Allaha mog najmilijeg i od njega tražim uputstvo da me usmjeri na put istine i ono što je tajna na tom putu!

Donosim Sallavat na moga vriednog i dobrog Poslanika Muhameda a.s. koji je uništio pogriješan put (stranputicu) istinom.

Gospodaru moj, kunem Ti se u Tvoje ime: tražim od Uzvišenog imena Tvojega, Gospodaru, podari mi Tvojim nurom (svjetlošću), udjeli mi čast u molbi prema Tebi i život moga srca okruži Tvojim nurom, hvala

pripada Tebi Gospodaru, koji nas opkoli Tvojom svjetlošću, svjetlošću istine sa svih strana, hvaljen da si, o moj dobri Stvoritelju! O moj dobri Stvoritelju neka je hvala Tebi! Skrušeno molim te Gospodru da stignem do cilja putem istine.

O moj Gospodaru, sakupio si slavu Kur'ana i meni si dao čast da prenosim svijetlost istine što sam Ti uvijek zahvalan!¹...

Hasan-aga Pečki je bio neobično visokog rasta, goleme fizičke snage, što su veoma respektovali i njegovi prijatelji i neprijatelji. U

Faksimil teksta sa bajraka Hasan-age Pećkog (bajrak se čuva u zavičajnom muzeju Prijedor)

1 Bajrak Hasan-age Pećkog pronašao rahm. prof. Hasan Škapur, viši kustos Muzeja u Prijedoru. Tekst je preveo Muhamedi Jakub-efendija imam Džemata Albanaca u Džamiji München.

svakodnevnom komuniciranju sa prijateljima bio je odmjerjen, pravičan, lukav i mudar. Pravičnost i rodoljublje, kao i odanost prema vjeri muslimanskoj, cijenio je kao posebnu vrlinu ljutih Krajišnika. U određenim prilikama, u otporu prema Turcima ili Austrijancima znao je pod svoj bajrak okupiti preko 12.000 ljudi, što je u ono vrijeme bila velika sila. Glavna vodilja Hasan-age Pečkog bila je težnja za samostalnošću Bosne. On „gledaše kako da Herceg-Bosna do slobode i samostalnosti dođe, a da ne padne ni u kandže Portine, ni u zamke švabske.“¹

NEMIRI, STRAH I UŽASI U DUŠI BOŠNJAČKIH PRVAKA, BEGOVA I AGA

Najveći nemiri, strah i užas useli se u duše bosansko-hercegovačkih prvaka, begova, aga i kapetana godine 1827., kada u Bosnu iz Beograda za vezira stiže Abdurahman-paša. On se domognu prvo Zvornika i tu prijevarom domami sedam uglednih Bošnjaka iz Sarajeva i poodsjeca im glave. Ova strogost od strane Abdurhaman-paše uticala je na ostale prvake Bosne, te se povukoše i držeše što dalje od tog ukletog vezira.

Kako stoji u zapisima iz tog doba, „vezir se najviše okomi protiv Mostara i Travnička. Mostar je nazivan „hajdučijem i buntovničijem gnijezdom“, te vezir u tom mjestu poodsjeca 300 uglednih glava, a u Travniku preko 200. Tako je Bosnom zavladao strah, užas i nespokoj. Od svih bosanskih prvaka toga doba najmudriji i najlukaviji bijaše Hasan-aga Pečki, koji se izuzetno vješto provlačio kroz sva ta burna vremena. Svoje lukavstvo posebno je iskazao kada je sa svojim pobratimom ostrožackim kapetanom Husejnbegom Beširevićem i kapetanom iz Krupe uspio ukloniti krvopiju sa vezirstva, te tako, 1828. godine, za novog vezira Bosne stiže Namik Ali-paša Moralija (porijeklom Grk), koji bijaše mnogo obazriviji od svoga pretahodnika. Međutim, kada taj Grk odluči tražiti da se u Bosni zavedu Sultan Mehmedove reforme, ponovo se uzbuni cijela Bosna

i Hercegovina.

U toj Bosanskoj gužvi najbolje se snalazio Hasan-aga Pečki, koji do svoje smrti nije mirovao.

Posljednjeg dana Ramazana, 1224. godine (novembra 1809.), Porta je uputila ferman Halim Ibrahim-paši, bosanskim kadijama, mubaširu, kapidžabaši Abdullah-begu, muf-tiji, ulemi, ajanima i kapetanima u kojem ih je obavijestila da je Turska, po izbijanju rata između Francuske i Austrije ostala neutralna i da austrijski dvor ima povjerenje u Portu. Zato su granice između dva carstva morale biti neometane. Ali te su zahtjeve i dogovore ubrzo prekršili ostrožacki kapetan Beširević i Hasan-aga Pečki, koji vrše nasilje na granici, napadaju, a potom i zaposjedaju Cetin-grad, Drežnik i Vaganac. Opuномоćeni austrijski ministar, internucij baron Štirmer, je tražio od Porte da se ovi krajevi odmah vrate, a krivci nereda kazne. Od tada se dalje umnožavaju izgredi i ozbiljno krše odredbe mirovnih ugovora iz 1739. godine, kojima se Porta obavezala da će održavati mir i red na granici. Zato je energično zahtijevala da Bosanci vrte zauzeto austrijsko područje, te da se na takav način ne rješavaju pogranični sporovi.

I početkom ljeta 1814. godine nastala su komešanja u Bosanskoj krajini. U Bihaću su se našli na okupu bihački kapetan Rustembeg, zatim Mustaj-beg Bajbud, Topal-kapetan Kulenović iz Vakufa i Hasan-aga iz Pećigrada, s ciljem da organizuju otpor protiv bosanskog valije koji je od njih zahtijevao da se uključe u gušenje pobune u Mostaru.

Kada se valija uvjerio da se nešto na Krajini «kuha», riješio je da se s neposlušnim krajiškim prvacima energično obračuna. Da bi izbjegao krvoprolie, prvo je pokušao da ih razjedini. Iskoristivši priliku dok je Hasan-aga Pečki bio odsutan iz Pećigrada, uputio je Rustembegu jednog mubašira (glasnika) sa 150 ljudi i predložio mu da se odredne saradnje sa pečkim Hasan-agom, a on će mu, zauzvrat, oprostiti dosadašnje ponašanje. Pokušaj valije da među krajiške prvake ubaci razdor nije uspio. Odbili su njegov poziv da se 14. juna 1815. godine pridruže tur-

1 Prof. dr. Galib Šljivo, *nav. djelo*, 296

Panoramski pogled na staru kulu Pećigrad

skim trupama i jer nisu htjeli da se uključe u gušenje srpskog ustanka, uz poruku: „da ne mogu ratovati, jer im je zemlja u teškom stanju uslijed gladi, a glad je posljedica dugogodišnjih ratovanja. Zemlja je iscrpljena, ostala je bez stanovništva, njena odbrambena snaga je opala.“ Takve izgovore valija nije prihvatio, pa je nastavio slati prijetnje na Krajinu.

OKUPLJANJE KAPETANA NA GRANICI PREMA AUSTRIJI

Da bi se suprotstavili valiji, izloženi sve češćim njegovim pozivima i prijetnjama, krajiški kapetani su počeli da se okupljaju na granici prema Austriji. U tome su se posebno isticali Rustembeg iz Bihaća, Kulenović iz Vakufa, Beširevići iz Ostrošca, i Hasan-aga iz Pećigrada. Oni su pisali i susjednim kapetanima i tražili njihovu podršku, obraćali su se i Salihbegu u Gradišku sa zahtjevom da pridobije i novskog kapetana Cerića.

U to vrijeme u Bosanskom ejaletu problemi su se umnožavali iz dana u dan. Između ostalih, kuga je po Bosni harala na sve strane, a uz to je dugo trajala. Pojavila se 1813., a proširila 1814. i 1815. godine, da bi tek u proljeće 1815. godine počela jenjavati i

nestajati.

Od svih tih nevolja po Bosni, posebno u Bosanskoj krajini, najveću glavobolju i «kugu» za Tursku i Austriju zadavao je Hasan-aga Pećki. Da bi se ovaj krajiški gazija doveo u red i pamet, razmjenjivana su mnoga pisma, protesti, fermami, diplomatske note i pregovori između predstavnika dva susjedna carstva. Na svaki protest, na svaku diplomatsku notu austrijskog konzula u Travniku, bosanski valija je uzalud upućivao mubašire u ljutu Krajinu „sa zadatkom da Hasan-agu vezanog sprovedu u Travnik.“

U svojoj diplomatskoj noti od 20. januara 1816. godine austrijski Prokonzul Pauličić još jednom zahtijeva od valije u Travniku da interveniše na granici i tamo uspostavi red i mir, a izgrede Hasan-age Pećkog konačno jednom kazni. Na sve to valija odgovara Pauličiću da dobro poznaje i prilike na granici i Hasan-agu, zna da je Porta više puta tražila od valije i kajmakama (zastupnik vezira) da kazne Hasan-agin drskost, ali sve do sada nije ništa učinjeno. Na granicu je ponovo bio upućen jedan mubašir (glasnik, izaslanik), ali ni on, kao ni prethodni, nije imao uspjeha. Valija je dobro znao da Hasan-aga već dvadeset godina nekažnjeno „rovari“. Dao je

neku utjehu Pauliću da će i u ovom slučaju postupiti po Portinoj naredbi: „Hasan-agu i njegove drugove udaljiće sa granice!“

I dok se pitanje nemira na austrijsko-turskoj granici nalazilo u fazi rješavanja, iskrslili su novi problemi na drugim graničnim dijelovima. Od posebnog značaja bili su granični sporovi u zoni Duvna i Počitelja. Zapojednici tih graničnih utvrda, pod prijetnjom smrtno kazne, zabranili su osmanskim podanicima da dolaze na granične pazare i da prodaju stoku za klanje. U vezi s tim sporovima, u svom pismu od 15. februara 1816. godine, splitski general traži da kod turskih vlasti interveniše prokonzul Paulića. Konzulova intervencija, vjerovatno, nije uspjela, dok su se granični nesporazumi i dalje gomilali. Tako su iste godine, 20. maja, austrijski podanici nasilno zauzeli selo Činice i iz njega protjerali turske podanike. Na to selo, ranije je, dok je postojala, svoje pravo polagala i Dubrovačka Republika, ali je ono ipak ostalo u granicama Bosanskog ejaleta.

I dalmatinski namjesnik, general Tomašić, pisao je bosanskom valiji da je u dalmatinskim krajevima koji graniče s Bosnom otkriveno da austrijski pogranični komandanti i zemljoposjednici veoma prilježno i na svakojake načine pokušavaju da nagovore dalmatinsko stanovništvo na iseljavanje. Čak se takva propaganda širila i među vojnicima Austrijskog Carstva. Posebni emisari, snabdjeveni priličnom svotom novca, nudili su bogate darove, kako bi pridobili što veći broj porodica za iseljavanje, a često napadali i predstavnike austrijskih vlasti kao i pogranične organe. To se kosilo s nastojanjem dva velika carstva da sačuvaju dobrosusjedske odnose, koji su, inače, bili stabilni na cijelom graničnom području. „Izuzetak je bio jedino nepokoreni Hasan-aga Pečki“, kako je stajalo u jednom izvještaju upućenom valiji.¹ Hasan-aga Pečki je bio tvrd kamen međaš i za Austriju i za bosanskog namjesnika u Travniku. Često je upadao na austrijsko područje i prihvatao austrijske dezertere, pružao im zaštitu i utočište, a oni su, zauzvrat, izvrša-

vali njegova naređenja. To im nije bilo teško jer su dobro poznavali teren, austrijsku vlast i stanje na graničnom koridoru. „Tako je Paulić pisao 30. juna 1816. godine da bosanski valija nije ništa preduzeo protiv Hasan-age, iako mu je Porta uputila više pisama u vezi sa njim; štaviše, on se ponašao još drskije.“ I kad je Sulejman-paša, kako piše dr. Galib Šljivo, naredio kapetanu Bešireviću i Rustem-begu „da mu dovedu Hasan-agu živog ili mrtvog u Travnik, Hasan-aga je na to podrugljivo odgovorio „da valija ipak želi vidjeti onoga ko je sposoban da za njega nešto učini.“² Nakon toga Paulić je zaključio da i bosanska vlada možda želi održati stanje koje odražava Hasan-aga. Na bosanskoj strani procjenjivalo se da bi taj vječiti buntovnik sa svojim pristajama mogao igrati važnu ulogu, ukoliko bi došlo do rata između Austrije i Turske

Da bi pokazao svoju moć i snagu, Hasan-aga je, u martu 1816. godine, upao na austrijsko područje i orobio 30 grla krupne i sitne stoke. Stradala su, pritom, i dva čuvara granice: jedan je ubijen, a drugi smrtno ranjen. Prokonzul Paulić je protestovao kod valije i zahtijevao da se vrati ukradena stoka i da se Hasan-aga konačno već jednom udalji sa granice. Na to mu je valija odgovorio da on prijateljski suosjeća sa njim, uz napomenu da su stvari u Bosni mnogo složenije, te da ih on ne može sam riješiti. Ipak je obećao da će preduzeti sve što može kako bi osigurao mir. Kao dokaz te svoje spremnosti naveo je činjenicu da na zidinama grada već visi pet glava onih koji su izazivali nered na granici. Bila je istina da je Kaftan-aga prije petnaest dana otišao u Ostrožac i Bihać, pa se moglo očekivati da će poslije njegove istrage biti novih pet glava natakuto na kolac. Ali Hasan-aga nije mario za sve to. U septembru 1816. godine, on je sa svojom družinom ponovo harao na austrijskoj teritoriji i sve je dalje bilo kao i ranije: Paulić je protestovao, a valija uvjeravao u Portine dobre želje da se održe dobrosusjedski odnosi i prijetio Hasan-agi i njegovoj družini.

1 Dr. Galib Šljivo, *nav. djelo*, 79 - 85

2 Dr. Galib Šljivo, *nav. djelo*, 86

VALIJA ŠALJE MUBAŠIRE NA KRAJINU

Na sve prijetnje, na sve poruke i molbe koje je valija slao na Krajinu i krajiškim kapetanima, a posebno Hasan-agi Pečkom, krajiški kapetani su vezirske bujurldije često vraćali po tatarinu, na sredini probušene da im se jazija ne ošteti, uz poruku: „Eto, dobro smo je proučili i vraćamo je svijetlom veziru šuplju da je bez bihuzurluka natakne na neku stvar!“ I Austrijski konzul u Travniku Paulić u jednom svom pismu kaže: „naredbe vezirove i moje protestne note vraćali su nazad uz pogrdne poruke i prijetnje.“

Paulić je vjerovao valiji i zahvalio mu na spremnosti da okonča Hasan-agino bezvlašće na granici, a vladi u Beč je pisao da valija od svog dolaska u Bosnu neprestano preduzima mjere da zavede red. Uvijek je primao austrijske proteste i tražio od predstavnika vlasti, na čijem se terenu dogodio izgred, da udovolji zahtjevima iz protesta, te slao mubašire na mjesto događaja. U svom pismu od 30. septembra 1816. godine Paulić o tome piše: „Ja i sam vidim u kakvo je žalosno stanje krajnje nedisciplinovanosti odnedavno ponovo zapao čitav ovostrani distrikt između Vrbasa i naše granice. Prilikom svake moje žalbe upućene njemu (valiji) bilo za hvatanje Hasnage Pečkog ili naših dezertera koji su se kod njega sklonili i njihovog izručenja nama, za vraćanje ili nadoknadu dobara otetih od naših podanika u toj zemlji, on je dosad uvijek upućivao mubašira za mubaširom sa bespogovornim strogim zapovjetima i prijetnjama, a uz njih je slao dotičnim kapetanima i moje sopstvene žalbe koje sam mu u vezi s tim dostavljao. Ali ti buntovnici, nezadovoljni time, otkazali su dužnu poslušnost i njemu kao i svim njegovim prethodnicima dosad, mubaširima koji su dolazili kod njih, cijepali su njegove naredbe i moje protestne note, pa ih tjerali nazad uz pogrdne riječi i prijetnje: sada čak javno pokazuju da će podići otvorenu pobunu protiv njega i pri tom sasvim glasno prijete da će i njega i njegove sinove protjerati iz Bosne, a potom i mene. Što se tiče tih prijetnji, ja ih neću uzimati k srcu ma koliko one bile uvredljive i za moj previšnji dvor i za mene. To su prijetnje

nerazumnih ljudi, pa u slučaju da se ti buntovnici ipak toliko zaborave i da neočekivano odista dođu u Travnik, paša će umjeti da me zaštititi od njih, ili da me za svaki slučaj prije toga skloni na sigurno mjesto. Uostalom, on je o svim tim prilikama opširno obavijestio svoj dvor i sada očekuje sultanove naredbe: da li će mu biti dozvoljeno da upotrijebi trupe protiv tih pobunjenika da bi ih silom primorao na predaju i potom kaznio po zaslugi. Ukoliko mu stigne takva jedna naredba, kakvu on želi i kakvoj se nada, on će vema lahko uspjeti da te buntovnike natjera na bjekstvo i time svome imenu na obje strane – ovdje na strah, kod nas na ljubav i pažnju prema sebi – umjeti da ostavi sjećanje koje se neće brzo ugasiti. Dotle pak ne može ništa učiniti i zasad mora ostati strpljiv. Povjeravajući mi to prijateljski da bi me bar donekle umirilo, u isti mah me je srdačno zamolio da svoj dvor previšnji dvor i sa svoje strane navede Visoku Portu da te buntovnike primjerno kazni. Neophodno je preduzimati sve što je moguće da se postignu željeni mir i red na tim granicama. Potrebno je da još osobito napomenem da su kapetan Beširević u Ostrošcu, potom Kulenović i kapetan Cerić u Novom, sada najugledniji pobunjenici i narušioči mira koji naročito podržavaju Hasan-agu Pečkog u njegovim izgrediva, a našim dezserterima i razbojnicima sa obje strane pružaju sklonište i posebnu zaštitu. Nasuprot njima hoću sada s poštovanjem da pomenem Rustem-bega u Bihaću, pošto je on prije izvjesnog vremena sasvim promijenio svoje držanje i upravo zbog tog se sada nalazi u krvnom neprijateljstvu sa onim drugima. Uostalom, on (valija) me moli da vodim računa o tome da ono što mi je otkrio u prijateljskom povjerenju ne dođe prije vremena do ušiju buntovnika, pa stoga treba sve čuvati u najvećoj tajnosti.“¹

U vremenu sukoba nastao je veliki razdor između bihačkog kapetana s jedne strane i kapetana Ostrošca s kapetanom iz Ostrovice-Vakufa sa druge. Naime, kad su kapetani nedavno (KADA) dobili valijin nalog

¹ Dr. Galib Šljivo, *Nav. djelo*, 87

Ruine kule Hasan-age Pečkog

da moraju postupiti po sultanovom fermanu i predati valiji Hasan-agu Pečkog, živog ili mrtvog, njegovu družinu pohvatati, austrijske dezertere predati austrijskim vlastima, a turske podanike udaljiti sa granice, oni su se podijelili i žestoko potukli. Bihaćki kapetan se nije dvoumio u tome da li će ispuniti valijin nalog, ali su ga druga dvojica kapetana spriječila, zbog čega je došlo do oružane borbe: okršaj je bio tako krvav da je na obje strane izginulo 500 ljudi. Valija nije mogao intervenisati, jer nije imao dovoljno snaga, a Paulić se nadao da će se oni u međusobnim krvavim obračunima iscrpsti i da će valiji biti potom lakše da ih pokori. Valija je obavijestio Portu o tim događajima, očekujući dalja uputstva.

U ovom periodu nemiri su se pojavili i na drugim stranama Bosanskog ejaleta. Usljed međusobnih sukoba, u septembru 1816. godine, gotovo cijeli južni i zapadni dio Bosne, tj. predio između Vrbasa i Neretve i austrijske granice, bio je pod oružjem. Bosna je bila krajnje podijeljena. U tom smislu, izdvojile su se tri grupe. U prvoj grupi vodila se borba između bihaćkog kapetana Rustem-bega s jedne i Kulenovića, Beširevića i Cerića (tj. kapetana iz Ostrošca, Ostovice-Vakufa i

Novog) s druge strane. Jedni drugim palili su imanja, uništavali imovinu, napadali na život. U drugoj grupi došlo je do sukoba između ajana iz Duvna i Počitelja s jedne i stolačkog ajana druge strane. Uvučena u sukob, na tom prostoru spaljena su 42 sela i naselja. Ratna sreća u ovom sukobu bila je naklonjena stolačkom ajanu. U trećoj grupi bili su sukobi u Banjaluci, koji su najviše pogađali Sulejman-pašu, jer je u njih bio umješan njegov sin. U sukobu su bili banjalučki kapetan i banjalučki muselim Muhamed-beg, valijin sin. Na stranu banjalučkog kapetana stavio se Hasan-aga Pečki i poslao mu u pomoć odred od 100 ljudi, koje je predvodio njegov sin. U pohodu prema Banja Luci, Hasan-agini ljudi pljačkali su imanja valijinih pristalica. Muselim se zatvorio u tvrđavu braneći se teškom artiljerijom. Kad je 28. septembra 1826. uveče stigla vijest o tome u Travnik, valija je naredio čehaji Mustafa-paši, svom najstarijem sinu, da odmah pohita u pomoć svom bratu muselimu sa 100 ljudi i da ga milom ili silom oslobodi opsade. Čehaja je uspio da izvrši očevu zapovijest, sredio je stanje u Banjaluci, uglavnom zahvaljujući činjenici što u sukob nisu ušli kozarački, prijedorski i dubički kapetani, koji nisu željeli da budu na

strani razularene vojske, sastavljene od pristalica Hasan-age Pečkog i kapetana Beširevića, Kulenovića i Cerića. Međutim, valijini protivnici su se surovo obračunali s valijinim pristalicama: ubili su petoricu najbogatijih banjalučkih begova, a ostalima opljačkali kuće i razvukli imovinu. Tada su stigli kapetani iz Kozarca, Prijedora i Dubice, spriječili dalje krvoproliće i poslužili kao posrednici među zavađenim stranama. Vojnici su udaljeni iz Krajine, a muselim (zastupnik paše), pošto je oslobođen, 6. oktobra 1816. godine stiže u Travnik. Tako su obje strane vjerovale da su izvojevale pobjedu: valija zato što je spasio sina, a banjalučki kapetan zato što nije priznao vlast nad sobom, posebno ne iz valijine kuće.

SULTAN IZDAJE FERMAN O KAŽNJAVANJU HASAN-AGE PEČKOG

U tim međusobnim borbama bosanskih, posebno krajiških kapetana i prvaka, iscrpljivala se snaga Bosanskog ejaleta. Sulejman-paša nije uspijevaao da provinciju dovede u red, a Porta nije nalazila za potrebu da ga smijeni. Takvi odnosi valije na jednoj i kapetana i ostalih prvaka u Bosni na drugoj strani, silno su zabrinjavali i uznemiravali Austriju. Zbog toga je austrijski konzul Simbšen, posebnom notom od 9. 12. 1817. godine, pokušao da dobije pismenu potvrdu od valije u kojoj bi priznao da nije u stanju uspostaviti red u Bosni. U toj noti naveo je ponašanje i prijestupe Hasan-age Pečkog, koji je štitio austrijske bjegunce, zločince svih vrsta, pljačkaše i falsifikatore. Pošto je za njega Porta već izdala ferman o kažnjavanju, Simbšen je od valije tražio pismeno izjašnjenje o svojim daljim namjerama kako bi se navodno i sam opravdao kod svoje vlade. Valija je uočio da Simbšen suviše naglašava njegovu odgovornost u svemu što se dešava na granici, pa mu je odgovorio da i on smatra Hasan-aga Pečkog krivim, ali ne samo zato što je to Porta zaključila ili što je austrijski konzul neposredno upućivao žalbe na njega, nego prvenstveno zato što je sam uvjeren u to. Konzul je naglasio da Hasan-aga

uživa podršku ostroškog kapetana Beširevića, koji se takođe smatra odmetnikom, da se Hasan-agin sin nalazi u Ostrošcu, da za vrijeme Sulejman-paše uprave, (pa i uprave njegovih prethodnika) Beširević nije nijednom došao na vijećanje kapetana, da kod naroda razvija duh otpora prema pretpostavljenima, da podstrekava pogranične izgrede itd.

I Austrijska strana je doprinosila da se sporovi umnožavaju. Jedan glasnik austrijskog konzulata iz Travnika obavijestio je konzula da se u ostroškoj kapetaniji dogodio veći broj ispada, na što je austrijska strana odgovorila odmazdom. Glasnik je o tom događaju saznao u Banjaluci, a konzulu objasnio da je Hasan-aga opet upao na hrvatsku teritoriju, da je njegova „banda“ zapalila nekoliko sela, pa je zato i uslijedio austrijski protivudar: hrvatski graničari su napali Hasan-aga u njegovom čardaku. Kako je ta vijest brzo prošla u Travniku, Simbšen je pokušao da se u tome raspita na bosanskom divhanu. Poslao je adutanta Atanackovića, kojem je rečeno da ih kozarački kapetan Mustaj-beg još nije izvijestio o događaju, iako mu je to bila dužnost, te prema tome ni oni ne znaju o čemu se radi. Bosanska strana je odmah prijavila kajmakamu ovaj slučaj. Prema Prijavi, u noći između 25. i 26. februara 1818. godine, graničarski vojnici, koji su se nalazili u rovovima, (a komandovao im je pukovnik Višnjjić), počeli su na znak trube pucati iz puške i topova bez povoda s turske strane. Tom prilikom su poginuli Mustaj-beg, buljubaša i četiri muslimana, a ranjeno je dvadeset lica. Graničari su tjerali Bosance sve do Zavalje, do potoka Klokot i oteli im 20 konja, više od 100 komada sitne stoke, 100 tovara kukuruza i čak poskidali i odjeću sa poginulih.

Međutim, taj su događaj nešto drukčije opisale pogranične vlasti Vojne krajine. Sukob se, prema, njima, odigrao 2. marta 1818. na pazaru u Zavalji, a izazvali su ga „Turci“ koji su došli na Pazar, naoružani i osiojni, ometali trgovinu i ponašali se izazivački. Na to je austrijski zapovjednik, pukovnik Ljubibratić dao znak dobošaru da zabubnja na uzbunu, na što se sakupila vojska. Turci su odmah zapucali i u toj pucnjava ubili jed-

nog austrijskog dočasnika (serezan), a dvojicu vojnika ranili. Potom je pukovnik pozvao bihačkog kapetana na razgovor da bi zajednički izgladili spor, na što je bihački kapetan pristao, mada je u početku odbio. On je izjavio pukovniku da je ovaj neprijateljski čin izvršen bez njegovog znanja, pa je obećao da će izvršiti uviđaj. S obzirom na to da je graničarska vojska krenula u potjeru za Krajišnjicima, kada je opljačkano 10 - 20 komada stoke. Austrijska strana je uvidjela težinu spora i štete, a turska uvećavala, tvrdeći da je opljačkano stotinu komada stoke.

NAROD U BOSNI NIJE BIO

ZADOVOLJAN NI S JEDNIM VEZIROM

Valija u Travniku za stvaranje ovih izgredda na granici ne prihvata prigovor kapetana koji su okrivljeni, nego ih naziva „grubim Bošnjacima“, a konzularnom ađutantu Atanackoviću obećaje da će se to rješavati 23. juna 1818., na skupštini kapetana koje je pozvao u Travnik, uz strogu naredbu da moraju doći. Na skupštinu je pozvao i Simbšena, austrijskog konzula. Od bosanskog valije konzul je tražio sljedeće:

1. Da se sa granice udalje svi koji narušavaju sigurnost i red, posebno Hasan-aga Pečki;
2. da se podmiri šteta učinjena u Kruškovači;
3. da se nadoknadi šteta koju je počinio banjalučki kapetan austrijskim podanicima kad su pravili patašu (rakiju patoku) i to da se namiri iz kapetanove zaostavštine;
4. da se ispita napad na carinski ured u Vojniću i namiri šteta. Potom je konzul predočio valiji sve fermene, bujurldije i tahirate koji se odnose na spomenute predmete, a koje mu je ostavio Sulejman-paša. Vezir je izjavio da ne može ulaziti u sve pojedinosti, da će se, inače, starati za red i mir na granici, ali da neće preuzeti neriješene predmete iz vremena prethodnog vezira. On zna da narod u Bosni nije bio zadovoljan nijednim vezirom do sada, ali to njega neće spriječiti da ne rješava sporove po pravdi.

U to vrijeme su se pogoršali međunarodni odnosi, pa su u vezi s tim kolale razne vijesti. Između ostalog, govorilo se da su se pogorša-

li odnosi između Rusije i Turske, te da je austrijski dvor stao na rusku stranu, pa je jedan korpus na turskoj granici stavljen u pripravnost. Ove vijesti su uznemiravale krajiško stanovništvo i povećavale nezadovoljstvo nezadovoljstvo prema susjednoj Carevini. Stoga je Mustafa-paša održao u Novom (Bos. Novom) sastanak sa krajiškim kapetanima, na kojem se vijećalo o prilikama na granici. Na veliko iznenađenje prisutnih, na tom sastanku pojavio se i čuveni Hasan-aga Pečki, sa družinom od 500 ljutih Krajišnjika, muslimana i kršćanjana, kojeg je, bez obzira na sve, u Novi pozvao Mustafa-paša. Na tom skupu Hasan-agi nije prijetila nikakva opasnost, jer je imao veću družinu od Mustafa-pašine, koji se na tom skupu osjećao kao zarobljenik Hasan-aginih ljudi, te u Novom nije mogao ostvariti planove koje je ostvario u Prijedoru i Starom Majdanu. Odlučio je da ode u Bihać, da tamo sredi stanje, a Hasan-agi odobrio da se vrati u Peć (igrad), s tim da mu se, svakako, pridruži u Bihaću, 19. avgusta 1820. godine.

Na sve diplomatske note i proteste upućivane Mustafa-paši od strane austrijskog konzula Simbšena, da se „Vojna krajina oslobodi od pljačkaša i svih drugih „zlikovaca“, (kao i da se uklone njihovi zaštitnici Hasan-aga Pečki, Suljo Rizvić i Mahmut-aga Čatić), on je sam sebe tješio riječima: „Turci imaju običaj da gone Hasan-agu kolima (bez žurbe), a on je već u mojim kolima!“

Međutim, između javnih izjava i stvarnog stanja bila je velika razlika. Naime, konzul je preko svojih uhoda koji su se nalazili u Mustafa-pašinom krugu bio obaviješten da nema ni govora o likvidiranju ili hapšenju turskih moćnika, nego samo o tome da ih Mustafa-paša udalji sa granice što bezbolnije. Na primjer, Hasan-agu će pokušati da udalji sa granice tako što će mu predložiti da bude kod njega buljubaša, i dati mu čifluk sa 20 podanika u kraju oko Skoplja. Ali ni taj pokušaj neće biti izvodljiv zato što Hasan-aga ne smatra da je bilo za što kriv. „Koje su to moje griješke, ko su zločinci, ko su tužitelji, neka dođu i kažu mi u lice, neka pokažu svjedočanstva kojima mogu dokaza-

ti moju krivicu, neka se nađe bilo ko da bi mogao potvrditi da sam učestvovao u pljačkanju đaura,“ siktao je Hasan-aga Pečki pred Mustafa-pašom.

U tako buntovnoj i hirovitoj Bosni, krajiški kapetani su se sjedinjavali, svađali i međusobno optuživali, pa čak, (kako smo istakli), međusobno vodili prave male ratove. To je slabilo njihovu moć i činilo ih lakim plijenom i valije i austrijskih uhoda. Tek na poziv Dželal-paše, Mustafa-paša je uspio da skupi i opremi vojsku i krene na Crnu Goru, 26. novembra 1820. godine, sa dvije hiljade ljudi, uglavnom spahijske vojske iz svog sandžaka, kojoj se priključio i Hasan-aga Pečki. Za uspješno ratovanje i iskazanu veliku hrabrost u Crnoj Gori, kako se čulo, Hasan-aga Pečki je posebno odlikovan ukrasnim oružjem. Govorilo se da će bosanski valija odobriti Hasan-agi Pečkom napad na Cetingrad i da će dobiti rang paše. Ostvarile su se tvrdnje hrvatskih graničara da se Hasan-aga, po povratku iz Crne Gore, ponašao na granici kako je htio, zato što je imao podršku svih valija: on je mogao biti veoma koristan ukoliko dođe do rata!

Ni jedan krajiški kapetan ni na kakve valijine nagovore nije želio imati Hasan-agu Pečkog za svoga neprijatelja. Posebno je isticala njegova hrabrost i odvažnost u boju sa Crnogorcima. Čak su kapetani Krajine obećali veziru dati po 20 kesa ako obustavi sve napade na Hasan-agu koje je poduzimao na zahtjev konzula Simbšena. Što se tiče Hasan-age, on zaista nije mario za optužbe koje su protiv njega podnošene. Čvrsto prijateljstvo sa bihaćkim kapetanom i agama pet tvrđava: Peći, Šturlića, Velike Kladuše, Todorova i Podzvizda davali su mu moralnu i materijalnu podršku. Oholost ovih aga bila je sada na vrhuncu, pa su o Porti govorili s potpunim omalovažavanjem.

Svoj davnašnji plan da osvoji Cetingrad, Hasan-aga Pečki ostvario je uz pomoć kapetana Bihaća, Vakufa, Ključa, Dubice, Prijedora i Bužima. I dok su austrijski konzuli protestovali, a vezir obećavao da će srediti stanje na granici, dotle je Hasan-aga Pečki bezobzirno upadao na susjedna područja.

HASAN-AGA PEČKI U USTANKU HUSEIN-BEGA GRADAŠEVIĆA

Buntovna, razjedinjena i ljuta „kao razvaljeno gnijezdo stršljenova“ - Krajina učini granicu između Turske i Austrije još nesigurnijom. Buntovni i nemirni Hasan-aga Pečki bio je za Austrijance „trn u oku“, te su od Porte tražili da sami uhvate i kazne tog nemirnog starca, koji je u tim vremenima nemirne Bosne predstavljao pravu tiraniju svojim protivnicima. Porta u suštini nije marila za buntovno držanje bosanskih kapetana, ali je njen tadašnji stav proizlazio iz stalnih tužbi austrijskog internuncija.

U tim hirovitim i nemirnim bosanskim vremenima počeo je i čuveni bosanski ustanak protiv Turskog Carstva, pokret za samostalnost Bosne i Hercegovine. Na sastanku u Tuzli bosanski prvaci izabraše za vođu ustanka mlađanog kapetana od pitomog grada Gradačca u ravnoj Posavini – Husein-bega Gradaševića. Po Bosni se razlije-taše glasnici da se sakuplja bosanska vojska pod bajrak „Zmaja od Bosne“. U tu bosansku gungulu i bunu uđe i starina Hasan-aga.

Čim je vođa pokreta, gradačački kapetan Husein-beg, poslao svoga glasnika starom Hasan-agi, ovaj stari i iskusni ratnik. u dubokoj životnoj dobi podigao je svoje Krajiš-nike i na svome konju. čuvenom Lastavici sa dvadeset hiljada ljutih Krajišnika otišao pod bajrak „Zmaja od Bosne“. I kao što se nekad hrabro borio protiv Austrijanaca, tako je i sada svojom sabljom razgonio Turkuše. Starac je mislio da će se sada konačno ostvariti njegov san o bosanskoj samostalnosti. Radovala ga je golema hrabrost mladog Husein-bega Gradaševića, koji je besprimjernom hrabrošću vodio bosanske ustanike.

Ali i pored golemog poraza turske vojske, stara bosanska nesloga i zavist bosanskih i posebno hercegovačkih begova i aga upropastiše i te bosanske ideale. Lukave Osmanlije, svojim spletkama, rastočiše bosansko jedinstvo, rasprši se bosanska vojska, a mladi vođa Pokreta povraća se nakon poraza kod Sarajeva u svoju ravnu Posavinu da predahne u svome orlovskom zamku u Gradačcu još

koji dan, a onda ode tužno u Kaure preko Save da više nikada ne sjedne na Seir-čardak svoje bijele kule i pogleda uz svoju ravninu Posavinu.

Stari Hasan-aga, skrhan stvarnošću i ogorčen porazom, vrati se u svoj Pećigrad i čvrsto opasa kulu vjernim Krajišnicima, kunući hercegovačke prvake i tuzlanskog kaptana zbog izdaje. I tako Hasan-aga Pečki, uz pratnju turskih askera stiže u Stambol, gdje mu u hanu na Atmejdanu odrediše odaju. U drugom malo daljem hanu, bio je smješten „Zmaj od Bosne“ Husein-kapetan Gradašević. Straže turskog askera starale se da ne doznaju jedan za drugog.

„Veliki vezir je poželio da ga vidi. I jednog dana odvedoše ga Velikom veziru. Vezir mu ukaza posebnu počast. Nakon čibuka i kahve rastade se s njim prijateljski. Idući od hana pozli Hasan-agi i stari gorostas pade u odaji hana da se više nikada ne podigne».¹

Hasan-aga Pečki je prkosni i ponosni Krajišnik, koji je iskazivao prkos prema svemu što je strano, a osobito prema vlasti okupatora, bilo turskog ili austrijskog, silan ponos našeg čovjeka, koji samo Boga na nebesima štuje, koji mu daje osjećaj u vlastitu snagu i pravičnost, što se da zaključiti iz poruka sa bajraka Hasanage Pečkog.

Trulež Otomanske Imperije, koja u agoniji zavodi reformatorske mjere, ne bi li se spasilo što se spasiti može, natjerala je Bošnjake Krajišnike, begovskog roda i sirotinju da na svoju ruku vodi ratove i bune, okrećući se protiv propisa sultanova namjesnika u Travniku. Vezir „jednakom mržnjom mrzi

i ovu zemlju i njene ljude“ kako je to ostalo u zapamćenjima i povijesnim listinama travičkog vezira Ibrahim Hilmi-paše.

Sve su to Krajišnici pod bajrakom Hasanage Pečkog činili iz uvjerenja da su svoji na svome, a da su „turkuše“ obični došljaci, dakle osvajači. Prema tome, ljuti Krajišnici nisu htjeli ni Turke ni Austrijance. Oni su tražili svoju vlast. Njihova je tragika u njihovoj neslozi i u maloj moći, koja pada pod noge konjice i tirana koje šalje sultan da smire Bosnu, „te ušljive Bosance što se busaju u prsa o svome junaštvu.“

Hasan-aga Pečki i njegovi Krajišnici izljevali su silnu ljubav prema Bosni, prema njenoj samostalnosti. To je na najljepši način iskazao Husein Ahmeda Šehić u istoimenoj pjesmi, koju je napisao 1934. godine.

*Šume zlatna žita niz dolove tihe,
Hrastove šume mirišu svježinom,
Po briježju divnom drumovi se nižu
I nestaju tamo za stećom planinom.*

*Serhat bajni šuti, niz drum četa ide,
A pred četom junak, stasit ko hrast stari,
Vilen mu je konjic, dolama mu zlatna,
A za pasom reže puška i handžari.*

*Poznaju ga gora i dolovi ravni,
U palanci svakoj o njemu se zbori,
I padišah moćni u Stambolu šuti
Kad kuburom ljutom na Krajini zbori.*

*O veziru tamo u Travniku ravnu
Nije htio čuti sa Krajine aga,
Šapatom su svuda zborili Krajinom:
– Eto drumom ide gordi Hasan-aga! –*

1 Husein A. Šehić, Kronika s onu stranu Vojne Krajine, Glasnik XI-XII, Sarajevo, 1968., 512 - 519